

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.06.078>

УДК 330.8:330.1] Туган-Барановський

JEL: A11, B31, B41, J54, O10

Н.А. СУПРУН, д-р екон. наук, проф.,
головна наукова співробітниця відділу економічної історії
e-mail: suprun.nataliia@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3889-8579>

О.М. КУДЛАСЕВИЧ, канд. екон. наук, с. н. с.,
старша наукова співробітниця відділу економічної історії
e-mail: okudlasevych@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2411-9471>

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА НАУКА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО ПРОГРЕСУ: УРОКИ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

Розкрито основні ідеї наукової спадщини М. Туган-Барановського, актуалізовано питання оцінки сучасних макроекономічних трансформацій і кризових процесів у економіці крізь призму методології наукових досліджень видатного українського вченого. Показано актуальність наукових підходів М. Туган-Барановського для вирішення сучасних викликів. Розглянуто спадкоємність наукових ідей ученого в контексті концепції відкритої науки.

Ключові слова: Михайло Туган-Барановський; економічна наука; історія економічної думки України; теорія циклічності; криза; економічна циклічність; прогнозування; кооперація; економічна безпека; відкрита наука; макроекономічні трансформації.

20 січня 2025 р. виповнилось 160 років від дня народження видатного українського вченого-економіста, державного і громадського діяча, співзасновника і академіка Української академії наук, першого міністра фінансів укра-

Ц и т у в а н н я: Супрун, Н., Кудласевич, О. (2025). Економічна наука як чинник суспільного прогресу: уроки Михайла Туган-Барановського. *Економіка України*. 68. 06(763). 78-90. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.06.78>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Матеріал опублікований на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

їнського уряду (генерального секретаря фінансів Української Центральної Ради, 1919) Михайла Івановича Туган-Барановського (1865—1919). Цей ювілей став знаковою подією для наукової спільноти і світової громадськості в цілому. Михайло Туган-Барановський — перший учений-економіст із Східної Європи, наукові теорії якого визнали зарубіжні вчені, а сам він дістав міжнародне визнання. Його непересічний внесок у розвиток економічної науки полягає в розробленні оригінальних теорій і новаторських методологічних підходів, що стали концептуальним підґрунтям для вирішення найважливіших економічних проблем і заклали основи розвитку провідних напрямів економічної науки — теорії криз, соціальної теорії розподілу, теорії кооперації тощо. Водночас наукова спадщина вченого не тільки є складовою історії економічних вчень України, а й слугує концептуальним підґрунтям для переосмислення сучасних викликів соціально-економічного розвитку, проблем соціальної справедливості й стійкості суспільства.

З метою актуалізації наукових ідей видатного українського вченого-економіста і сприяння їх творчому розвитку для подолання глобальних викликів, що постають перед економікою, державою, наукою і українським суспільством, відділ економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», який протягом багатьох років системно досліджує наукові здобутки М. Туган-Барановського, ініціював проведення міжнародної науково-практичної конференції «Наукова спадщина Михайла Туган-Барановського як концептуальне підґрунтя суспільного розвитку», що відбулась у ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» 29 січня 2025 р. Співорганізаторами конференції стали такі поважні українські й зарубіжні наукові та освітні установи: ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інститут демографії та проблем якості життя НАН України, Institute of Labor and Social Affairs (Польща), Center of Sociological Research on the Economy and the Internet, John Paul II Catholic University of Lublin (Польща), Київський національний університет імені Тараса Шевченка (економічний факультет), Національний університет «Кієво-Могилянська академія» (факультет економічних наук), Державний торговельно-економічний університет, Інститут вищої освіти НАПН України, Інститут еволюційної економіки, Громадська організація «Всеукраїнська асоціація економістів-міжнародників», Educational Foundation «Transformations» (Польща). У конференції взяли участь понад 120 науковців з академічних інститутів НАН України, провідних національних університетів, наукових громадських організацій, а також низки європейських наукових установ з Польщі, Франції, Болгарії.

Модератором пленарного засідання виступила головна наукова співробітниця відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», лауреатка Премії НАН України імені М.І. Туган-Барановського, д.е.н., проф. **Наталія Супрун**. Учасників конференції привітав директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», д.е.н., проф., академік НАН України **Валерій Геєць**, який побажав плідної роботи і зачитав вітального листа від Президента НАН України, академіка НАН

України Анатолія Загороднього, у якому, зокрема, було відзначено, що наукова спадщина М. Туган-Барановського є важливим внеском у розвиток економічного знання: «Ми пишаємося тим, що Україна є батьківщиною такого геніального мислителя, чії наукові ідеї і сьогодні є джерелом натхнення і дороговказом для сучасних дослідників, економістів і практиків. ... Ця конференція — унікальна нагода не лише вшанувати пам'ять Михайла Туган-Барановського, а й об'єднати найкращі інтелектуальні сили з усього світу для обміну ідеями та зміцнення міжнародного наукового співробітництва. Ми переконані, що дискусії, які тут відбудуться, сприятимуть розвитку наукових досліджень, збагаченню інструментарію економічної науки та пошуку нових рішень для глобальних викликів сучасності».

Привітав учасників і голова ГО «Всеукраїнська асоціація економістів-міжнародників», професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.е.н., проф. **Антон Філіпенко**. Гарний зачин конференції дала академік-секретар відділення економіки НАН України, директорка Інституту демографії та проблем якості життя НАН України, лауреатка Премії НАН України імені М.І. Туган-Барановського, д.е.н., проф., академік НАН України **Елла Лібанова**, яка наголосила на важливості розвитку етичної економіки як осереддя наукової спадщини видатного українського вченого.

Пленарне засідання розпочалося з доповіді президентки ДННУ «Академія фінансового управління», лауреатки Премії НАН України імені М.І. Туган-Барановського, д.е.н., проф., академіка НАН України **Тетяни Єфименко**, яка у своєму виступі акцентувала на особливостях фіскального регулювання інвестицій у контексті наукового доробку М. Туган-Барановського, підкресливши, що саме український учений обґрунтував теоретичні засади інноваційних моделей розвитку національного господарства країни з використанням ринкових регуляторних механізмів. Послідовна реалізація Україною політики протидії загрозам фіскальної і монетарної дестабілізації у рамках євроінтеграційного вектора і воєнних викликів, зазначила Т. Єфименко, залежить від релевантного застосування напрацьованих економічною наукою ефективних і перевірених практикою інструментів.

Доповідь заступника директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», завідувача відділу економічної теорії, д.е.н., проф., академіка НАН України **Андрія Гриценка** була присвячена аналізу структурують опор цілісності особистості й діяльності М. Туган-Барановського, таких як єдність теорії і практики; широкий науковий світогляд, міждисциплінарність наукових підходів; відповідність логіки наукового пізнання логіці розвитку об'єктивної реальності; творче поєднання економічної теорії, економічної історії та історії економічної думки. Доповідач наголосив, що саме ці структурують опори стали основою наукової спадщини українського вченого, яка і сьогодні залишається потужним концептуальним підґрунтям для вирішення актуальних проблем економіки, орієнтиром

для сучасної перебудови відношення економічної теорії і практики, економічної історії та історії економічної думки.

Ґрунтовну доповідь про фундаментальний внесок М. Туган-Барановського в розвиток економічної науки було зроблено почесним професором економіки, науковим співробітником ERUDITE, Університету Paris-Est Créteil **Філіпом Адером** (Франція). Доповідь, підготовлена у співавторстві з доценткою Національного університету «Києво-Могилянська академія», к.е.н. **Оксаною Неживенко**, містила оцінку внеску українського вченого в розвиток світової економічної науки, збагачення методології макро- і мікроекономічного аналізу, підкреслювала непересічний вплив наукової спадщини М. Туган-Барановського на розвиток наукових ідей таких видатних економістів першої половини ХХ ст., як А. Шпітгоф, Ф. Гаєк, Дж. Кейнс.

Значення фундаментальних ідей М. Туган-Барановського в контексті аналізу субстанційності політичної економії розкрив у своєму виступі завідувач кафедри Українського державного університету науки і технологій, д.е.н., проф., член-кореспондент НАН України **Віктор Тарасевич**. Розглядаючи атрибути субстанційності політичної економії (універсумність, універсальність, фундаментальність), доповідач наголосив, що політична економія як філософія економічних наук є квінтесенцією взаємодії зазначених атрибутів. Для політичної економії на сучасному етапі її розвитку принципово важливими є між-, мульти- і трансдисциплінарність, без яких неможливо успішно протистояти диференціації економічного знання, яка прогресує. З огляду на постнекласичність сучасної науки, політична економія, на думку науковця, покликана однією з перших опанувати методи інтеграційно-синтетичні, самоорганізації та еволюціонізму тощо. З іншого боку, вчені-політекономи за прикладом М. Туган-Барановського повинні керуватись етичними принципами в дослідженні, «служити політичній економії за покликанням, чесно і безкорисливо».

У доповіді директора Центру монетарних досліджень Університету національного та світового господарства (Болгарія), професора економіки Університету Пікардії імені Жуля Верна (Франція) **Ніколая Неновскі** з позицій сучасної методології було представлено аналіз теорії паперових грошей М. Туган-Барановського і напрями розвитку цієї теорії сучасними французькими економістами в межах проблематики циклічності економічної динаміки. Доповідач на основі поглядів М. Туган-Барановського щодо значення відкритої економіки акцентував на ролі валютного курсу як ключового елементу монетарної політики.

Ґрунтуючись на методологічних підходах М. Туган-Барановського, директорка Інституту праці та соціальних досліджень **Агнешка Сова-Кофта** (Польща) представила аналіз актуальних проблем розвитку соціальних досліджень і соціальної політики, зосередивши увагу на проблемах старіння нації і зменшення кількості активного населення на ринку праці в контексті розвитку соціально чутливої політики в сучасній Польщі.

Виявленню взаємозв'язку між технологічним і соціальним розвитком у сучасному світі, де науково-технічні новації стають ключовими чинниками

соціальних трансформацій, було присвячено доповідь на тему «Технологія та суспільство. На шляху до поєднання теорій соціального розвитку» доцентки Центру соціологічних досліджень економіки та Інтернету Люблінського католицького університету Івана Павла II **Аліни Бетлей** (Польща). Концептуальним підґрунтям доповіді стало порівняння сучасних теорій суспільного розвитку як інструменту оцінки ролі технологій, визначення ключових детермінант техно-соціальних змін і окреслення основних викликів, що постають перед сучасною цивілізацією.

В обговоренні доповідей і дискусій на пленарному засіданні взяли участь д.е.н., проф., академік НАН України Валерій Геєць, д.е.н., член-кореспондент НАН України Сергій Кораблін, науковий співробітник сектору інституційної економіки відділу економічної теорії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» Юрій Прозоров, а також науковці відділу економічної історії: д.е.н. Вікторія Небрат, д.е.н. Наталія Супрун, к.е.н. Леся Дідківська, к.е.н. Тетяна Сливка, к.е.н. Ольга Кудласевич, к.е.н. Назар Горін та інші.

У другій частині конференції було проведено чотири дискусійні панелі, у яких взяли участь учені Національної академії наук України, державних і приватних закладів вищої освіти України, українських і зарубіжних аналітично-дослідницьких центрів. Так, системне осмислення світоглядного значення наукової спадщини видатного українського економіста, аналіз його концептуальних підходів і наукових здобутків у контексті викликів розвитку сучасної економічної науки стало предметом обговорення на дискусійній панелі **«Фундаментальний внесок М. Туган-Барановського у розвиток економічної науки»**, у ході роботи якої було розкрито різнопланове й непересічне історичне значення новаторських ідей М. Туган-Барановського в царині соціальної філософії та економічної науки. Завідувачка відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», лауреатка Премії НАН України імені М.І. Туган-Барановського, д.е.н. **Вікторія Небрат** у своїй доповіді висвітлила історичне значення економічної теорії видатного вченого, показавши, що його наукова спадщина посідає особливе місце в історії економічної думки завдяки глибокому теоретичному осмисленню складних суспільно-економічних процесів та її багатовимірному змісту. Доповідачка оцінила внесок М. Туган-Барановського в розвиток науки, який охоплює розробку теорії цінності, пояснення механізмів економічних криз, включення соціально-психологічних чинників до економічного аналізу і визначення ролі капіталу та інновацій у розвитку ринкової економіки. Особливу увагу науковиця звернула на те, що жоден з економістів після А. Сміта і до М. Туган-Барановського не зробив нічого подібного в плані виявлення внутрішнього механізму економічної динаміки ринкового господарства, заснованого на функціонуванні капіталу. Підкреслюючи інституціональний характер методології М. Туган-Барановського, В. Небрат зазначила, що підхід до аналізу історичної еволюції економічних інституцій вченого передбачав дослідження траєкторії залежності від попереднього розвитку і впливу інституцій на добробут суспільства. У виступі було також

розкрито його внесок у розвиток ідей соціального солідаризму і економічної кооперації як нової господарської організації істотно іншого типу, ніж капіталістичне господарство, який полягав у тому, що вчений не лише на практиці сприяв розвитку кооперації в Україні, а й запропонував принципово інший теоретичний підхід до її оцінки, згідно з яким завдяки солідарній самоорганізації не капітал, а трудова асоціація стає продуктивною силою.

Важливу тему — питання актуальності парадигмальних ідей М. Туган-Барановського у визначенні предмета економічної науки — порушив у своєму виступі професор кафедри економічної теорії Національного університету «Києво-Могилянська академія», д.е.н., проф. **Юрій Бажал**, який підкреслив, що на межі XIX—XX ст. М. Туган-Барановський одним з перших у світовій економічній науці запропонував розширене трактування предмета політичної економії, увівши до наукового дискурсу соціальні, політичні, етичні, технологічні процеси економічного буття. Ця методологічна новація сприяла закріпленню авангардної ролі економічної науки у формуванні ефективного і справедливого соціально-економічного устрою.

Актуальність поглядів М. Туган-Барановського в контексті формування сучасних стратегій міжнародних економічних відносин і необхідності захисту національних інтересів України на світовому ринку було представлено у виступі наукової співробітниці відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», доцентки кафедри економіки підприємства Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, к.е.н., доц. **Тетяни Боднарчук**. Молода дослідниця підкреслила, що погляди вченого щодо формування конкурентних переваг і міжнародної спеціалізації, розвитку інноваційних галузей і технологічного прогресу, важливості державної економічної підтримки є співзвучними із сучасними стратегіями посилення позицій національних економік на міжнародних ринках.

Актуальність кооперативних ідей М. Туган-Барановського для сучасного етапу суспільного розвитку підтвердив у своєму виступі професор кафедри підприємництва, обліку та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету, д.е.н., проф. **Андрій Пантелеймоненко**, який особливу увагу привернув до трактування М. Туган-Барановським неприбуткової природи кооперативів і важливості застосування цього методологічного підходу в практиці сучасного кооперативного руху.

Генезу кооперативних ідей М. Туган-Барановського в контексті розвитку третього сектору економіки було висвітлено у виступі старшої наукової співробітниці відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», к.е.н. **Лесі Дідківської**.

Оцінку поглядів М. Туган-Барановського на історію розвитку суспільств у своєму виступі навела доцентка кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка к.е.н. **Ксенія Лопух**. Як зазначила науковиця, соціальне середовище створює людину і задає напрям її діяльності. Водночас соціальне середовище не є первинним фактором історичного розвитку суспільств. Цим фактором, за

твердженням М. Туган-Барановського, є економічні умови, що визначають соціальне середовище і, відповідно, напрям суспільного розвитку.

Окремий інтерес в учасників дискусії викликали доповіді, присвячені особливостям застосування етичного підходу в науковій творчості М. Туган-Барановського. З ними виступили професорка кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д.е.н., проф. **Тетяна Гайдай** і професорка кафедри менеджменту Львівського торговельно-економічного університету, д.е.н., доц. **Оксана Вербова**.

Оцінці сучасних макроекономічних трансформацій і кризових процесів у економіці криз призму методології наукових досліджень М. Туган-Барановського було присвячено дискусійну панель *«Новітні макроекономічні трансформації та шляхи попередження криз»*. Учасники дискусії у контексті дослідження природи економічної циклічності й динаміки фінансового капіталу акцентували на актуальності наукової спадщини М. Туган-Барановського для аналізу економічних трендів розвитку національної і світової економіки на сучасному етапі.

Модератор дискусійної панелі старший науковий співробітник Центру інновацій та технологічного розвитку ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України», директор Інституту еволюційної економіки, к.е.н. **Ігор Макаренко** у своєму виступі наголосив на значенні фундаментального внеску М. Туган-Барановського в розвиток теорії циклічності, що зберігає свою актуальність і сьогодні для передбачення криз і практики антициклічного регулювання економіки.

Розглядаючи циклічність економічного розвитку як об'єктивне явище, що продовжує залишатись у центрі уваги сучасної економічної науки, заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», д.е.н., член-кореспондент НАН України **Сергій Кораблін** підкреслив, що ще наприкінці XIX ст. М. Туган-Барановський сформулював одну з найбільш релевантних теорій економічної циклічності, яка пояснює внутрішню логіку економічного розвитку через чергування фаз піднесення, спаду, стагнації і відновлення. Теорія криз М. Туган-Барановського сформувала методологічну основу для аналізу не лише кризових явищ, а й процесів структурної трансформації. У світлі останніх глобальних викликів (фінансової кризи 2008 р., кризи, пов'язаної з пандемією COVID-19, енергетичних шоків, воєнних потрясінь) зростає зацікавленість у антикризових стратегіях і вивченні закономірностей циклічності, закладених у класичних концептах. Особливої актуальності ці ідеї набувають у контексті розвитку країн з високою сировинною залежністю, таких як Україна. Залежність від цін на глобальних ринках чорних металів, руди й аграрної продукції, за твердженням С. Корабліна, зумовлює повторюваність кризових спадів, які супроводжуються фінансовими кризами, девальвацією і соціальними викликами. На прикладі економічного досвіду Китаю видно, як виважена структурна політика і впровадження технологій можуть підтримувати тривале економічне зростання. Водночас український випадок підтверджує висновки М. Туган-Бара-

новського: без продуманої державної політики модернізації країна залишається вразливою до зовнішніх шоків. Це вимагає осмислення історичного досвіду й актуалізації наукової спадщини видатного українського економіста для формування ефективної антикризової та індустріальної стратегій.

Важливості макроекономічного впливу на інноваційний розвиток економіки, політику подолання криз і наслідків війни присвятив свій виступ провідний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», д.е.н., с.н.с. **Олег Пустовойт**, який зазначив, що теорія економічних циклів М. Туган-Барановського виконала свою історичну місію, відкривши таємницю виникнення економічних циклів у розвинутих країнах світу в другій половині XIX — на початку XX ст. Ця теорія дала потужний поштовх для розвитку нових теорій циклічності, перетворившись на одну з історичних гіпотез, яка понад 100 років тому змогла коректно описати причини й наслідки періодичних коливань товарного виробництва в національних економіках. При цьому її окремі методологічні положення і сьогодні зберігають прикладну цінність і прогностичний потенціал, можуть бути використані для аналізу сучасних економічних процесів і явищ.

У своєму виступі професорка кафедри економічної теорії Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, д.е.н., проф. **Ірина Радіонова** зупинилася на особливостях виникнення макроекономічних дисбалансів і авторському трактуванні наукових положень М. Туган-Барановського, що не тільки не втратили актуальності, а навіть набули додаткової реалістичності у XXI ст. Ідеться про важливість аналізу секторної структури економіки і взаємодію секторів, які по-різному сприймають імпульси технологічного прогресу в контексті пояснення механізму економічних коливань; формування економічних «бульбашок», які під впливом змін у технологіях можуть набувати різних форм, включно з «бульбашками похідних цінних паперів», «криптовалютних бульбашок» і ще не відомих нам «бульбашок».

В обговоренні проблем інноваційного розвитку національної економіки учасники наголошували на ролі науки й важливості релевантного застосування фінансових, грошових, валютних інструментів інноваційної політики. У дискусії було зроблено акцент на пріоритеті описаних М. Туган-Барановським ринкових механізмів трансформації структури економіки перед адміністративними (завідувач відділу інтелектуальних інформаційних технологій Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, д.фіз.-мат.н., проф. **Василь Горбачук**; молодші наукові співробітники відділу інтелектуальних інформаційних технологій Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, доктор філософії (PhD) **Максим Дунаєвський** і доктор філософії (PhD) **Сеїт-Бекір Сулейманов**; аспірант ДННУ «Академія фінансового управління» **Дмитро Шандиба**). Особливу увагу було приділено економічним механізмам трансформації структури економіки, у тому числі ролі капіталу, його кумулятивним і мультиплікативним ефектам (завідувачка відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», д.е.н.,

проф. **Ольга Єрмакова**; головний науковий співробітник відділу публічних фінансів ДУ «Інституту економіки та прогнозування НАН України», д.е.н., с.н.с. **Владислав Зимовець**).

У ході дискусії щодо закономірностей еволюційного розвитку грошової сфери, цифрових грошей і цифрової економіки було запропоновано прогноз виникнення грошових криз, у тому числі й у світовій економіці (старша дослідниця, завідувачка відділу міжнародних фінансів та фінансової безпеки відділення глобальної економіки і міжнародних фінансів НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління», к.е.н. **Тетяна Дмитренко**).

В обговоренні макроекономічних інструментів реалізації державної політики взяв участь старший викладач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія» **Василь Жук**, який зупинився на проблемі особливостей функціонування моделей монетарної трансмісії і міжгалузевого балансу.

У дискусії було відзначено наявність у економіці України значних макроекономічних дисбалансів (у платіжному балансі, державному і зведеному бюджетах), що є наслідком фрагментарності й відсутності системного підходу в антикризовій політиці та державній політиці в цілому. Учасники обговорення виокремили проблему витіснення грошових і фінансових ресурсів з інвестиційної сфери до банківського сектору. Аналізуючи зв'язки грошових, фінансових і валютних криз з промисловими кризами в довгостроковому періоді, ними були висловлені прогнозні припущення як про позитивний вплив криз на інноваційний розвиток, так і про їх можливий негативний вплив на чинники колективної безпеки.

Осмысленню можливостей використання наукових підходів М. Туган-Барановського та їх актуальності в контексті сучасних викликів була присвячена дискусійна панель *«Прогностичний потенціал наукових ідей М. Туган-Барановського для забезпечення економічної та національної безпеки»*. У ході роботи дискусійної панелі було розкрито значущість наукового доробку М. Туган-Барановського для розроблення стратегії реалізації національних економічних інтересів як передумови забезпечення економічної безпеки і складової системи захисту економічного суверенітету держави.

Організатор і модератор дискусійної панелі завідувач кафедри економічної теорії та конкурентної політики Державного торговельно-економічного університету, д.е.н., проф. **Юрій Уманців** у своєму виступі зазначив, що в умовах глибинних трансформацій і загострення кризових процесів одним з найважливіших пріоритетів національної економіки є зміцнення економічної безпеки. Посилаючись на підходи М. Туган-Барановського, науковець звернув увагу на те, що розвиток національного господарства, орієнтованого на задоволення соціальних потреб і врахування інтересів людини, суспільства й держави, має здійснюватися з дотриманням вимог економічної безпеки, яка є індикатором його належного функціонування.

Розглянувши проблеми продовольчої та національної безпеки крізь призму методології М. Туган-Барановського головна наукова співробітниця відді-

лу форм та методів господарювання в агропродовольчому комплексі ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», заслужений економіст України, д.е.н, проф. **Любов Молдаван** підкреслила, що, згідно з вченням М. Туган-Барановського, благополуччя суспільства значною мірою залежить від правильного розв'язання аграрного питання, насамперед, від улаштування земельних відносин і сільськогосподарського устрою, основу якого формують селянські господарства. Науковиця звернула увагу, що протягом ХХ ст. у розвинутих країнах на практиці реалізовано такі основні обґрунтовані вченим принципи трансформації земельних відносин, як обмеженість землекористування на засадах власності й оренди; створення спеціалізованих фінансових інституцій для довгострокового кредитування купівлі селянами земельних угідь; заборона спекулятивних переуступок придбаної земельної ділянки; підтримка об'єднання малоземельних господарств на кооперативних засадах для спільного обробітку землі, спільного збуту продукції, взаємного кредитування тощо. Такий підхід домінує наразі в процесі земельних реформ, які проводяться в країнах, що розвиваються. Для призупинення негативних процесів, які мають місце в національному аграрному секторі в результаті такого підходу, а також у контексті прагнення до набуття Україною членства в ЄС, на думку доповідачки, українське земельне законодавство щодо особливостей землекористування і формування сільськогосподарського устрою необхідно привести у відповідність з європейським, використавши практику країн Східної Європи — нових членів ЄС. Зокрема, важливим є поширення знань щодо особливостей землекористування в аграрному секторі з урахуванням сутності гармонізації інтересів селян і держави як основи продовольчої і національної безпеки з використанням наукової спадщини М. Туган-Барановського та його послідовників — вітчизняних і зарубіжних науковців.

Обговоренню ключових завдань системи фінансового моніторингу у сфері економічної безпеки України присвятила свій виступ професорка Інституту післядипломної освіти, ДННУ «Академія фінансового управління», к.е.н., доц. **Ольга Кузьмінська**. На її думку, фінансові операції з легалізації незаконних доходів відзначаються глобальним характером, відтак, для запобігання і протидії незаконним фінансовим потокам потрібні співпраця з міжнародними організаціями, розроблення дієвих заходів внутрішньої політики держави із залученням громадських організацій щодо ефективного функціонування системи фінансового моніторингу у сфері забезпечення економічної безпеки держави.

У виступах в. о. завідувачки кафедри економіки України Львівського національного університету імені Івана Франка, д.е.н., проф. **Маріанни Кічурчак** і професорки кафедри економічної теорії та конкурентної політики Державного торговельно-економічного університету, д.е.н., доц. **Ірини Штундер** було наголошено на нагальності ідей М. Туган-Барановського для розвитку людського капіталу з метою забезпечення економічної та національної безпеки.

Спадкоємність наукових ідей М. Туган-Барановського в контексті концепції відкритої науки була розглянута на дискусійній панелі **«Відкрита**

наука як чинник інноваційного розвитку та суспільного прогресу». У своєму виступі організатор і модератор цієї панелі завідувачка відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти НАПН України, д-р наук з держ. управління, проф. **Ольга Петроє** наголосила, що впровадження концепції відкритої науки створює нові можливості й висуває особливі вимоги до всього процесу дослідницької діяльності та передбачає забезпечення доступу до об'єктів дослідницької інфраструктури, наукових результатів, наукових даних з можливістю їх багаторазового використання, обміну й поширення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Відзначаючи, що прискорення інноваційного і суспільного розвитку вимагає поглиблення співпраці між ученими з дотриманням авторських прав, відкритості процесів створення, оцінки й поширення наукових знань за межами традиційної наукової спільноти, О. Петроє підкреслила, що саме такий підхід був притаманний науковій творчості М. Туган-Барановського.

На дискусійній панелі також були розглянуті питання вдосконалення системи оцінювання дослідницької діяльності університетів з урахуванням принципів відкритої науки (директорка Інституту вищої освіти НАПН України, д.пед.н., проф. **Ірина Драч**), ролі вищої освіти у формуванні людського капіталу (провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України к.фіз.-мат.н., доц. **Володимир Ковтунець**), інших актуальних проблем розвитку вищої освіти, системи оцінювання досліджень та їх впливу на суспільний розвиток у контексті завдань відкритої науки (головна наукова співробітниця відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти НАПН України, д.пед.н., с.н.с. **Ірина Регейло**, аспірантка, наукова співробітниця відділу дослідницької діяльності університетів Інституту вищої освіти НАПН України **Марія Саюк**).

Особливий інтерес в учасників дискусії викликали оригінальні виступи молодих учених (аспірантів, магістрантів і студентів з різних закладів вищої освіти), які презентували результати своїх досліджень наукової творчості М. Туган-Барановського і потенціалу використання наукових ідей для інноваційного розвитку й суспільного прогресу.

Однією з головних причин сучасних економічних проблем розвитку української економіки учасники конференції назвали витіснення академічної науки з центральних позицій у розробленні й координуванні стратегії довгострокового розвитку економіки і країни, а також ослаблення зв'язків між наукою і вищою освітою.

За результатами роботи конференції було визначено пріоритетні завдання актуалізації наукової спадщини М. Туган-Барановського, творчого розвитку наукових ідей ученого і відповідального представлення наукових здобутків у екосистемі відкритої науки шляхом:

- продовження комплексного наукового дослідження наукової спадщини вченого;
- формування повного каталогу наукових праць, оцифрування всіх доступних друкованих праць ученого та їх версій у перекладі іншими мовами

з депонуванням цифрових текстів на платформі Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського;

- перекладу і видання найбільш значимих праць ученого та іншомовних текстів українською мовою;
- створення репозитарію наукових праць ученого та його інтеграції з національними і європейськими репозитаріями відкритих публікацій;
- організації просвітницьких заходів з популяризації внеску М. Туган-Барановського в розбудову Української держави і світової економічної науки;
- відкриття пам'ятного знаку в приміщенні Національної академії наук України як символу вшанування вкладу М. Туган-Барановського в розвиток економічної науки і становлення Національної академії наук;
- продовження досліджень і систематизації наукових здобутків, зокрема неопублікованих праць ученого, вивчення архівних матеріалів та інших артефактів, що стосуються життя й творчості М. Туган-Барановського, у тому числі й періоду, пов'язаного з діяльністю щодо створення Української держави і Української академії наук;
- організації у закладах вищої освіти конкурсів студентських і науково-дослідних робіт, розроблення для Малої академії наук України переліку тем дослідницьких робіт з вивчення наукової спадщини вченого.

Об'єднавши широке коло представників різних академічних установ з різних країн і наукових напрямів, конференція сприяла налагодженню крос-культурного і міждисциплінарного діалогу щодо широкого спектра проблем — від загальнометодологічного характеру до практичних аспектів економічного розвитку (передбачення кризових явищ і нівелювання негативних наслідків циклічності економіки, визначення актуальних макроекономічних трендів, формування сучасних економічних стратегій і політик). Водночас завдяки широкому представництву конференція стала майданчиком не лише для актуалізації і творчого осмислення наукових ідей М. Туган-Барановського в українському і світовому науковому контексті, а й для зміцнення міжнародного наукового співробітництва, розвитку наукових досліджень, збагачення інструментарію економічної науки і пошуку нових рішень для глобальних викликів сучасності.

Загальним підсумком конференції стало визнання, що в умовах екзистенційних викликів, які постали перед українським суспільством і світовою економікою, наукова спадщина М. Туган-Барановського зберігає свою актуальність не тільки як частина культурного та інтелектуального спадку і джерело національної гордості, а й як потужний інструмент визначення візії і ресурсів зміцнення макроекономічної стійкості, соціально орієнтованої трансформації економіки й розроблення сталої стратегії розвитку економіки. З огляду на це, системне дослідження, актуалізація і популяризація ідей видатного українського вченого М. Туган-Барановського є ключовим завданням для наукової спільноти в умовах пошуку ефективних моделей соціально-економічного розвитку.

Надійшла 02.05.2025

Підписана до друку 08.05.2025

Nataliia Suprun, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Chief Research Fellow of the Department of Economic History
Olga Kudlasevych, PhD (Econ.), Senior Research Fellow,
Senior Research Fellow of the Department of Economic History
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panas Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

ECONOMIC SCIENCE AS A DRIVER OF SOCIAL PROGRESS:
LESSONS FROM MYKHAILO TUHAN-BARANOVSKY

This paper presents a review of the materials from the international scientific and practical conference "The Scientific Legacy of Mykhailo Tuhon-Baranovsky as a Conceptual Foundation for Social Development", held at the State Organization "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine" on January 29, 2025. The event was dedicated to the 160th anniversary of the birth of the Ukrainian economist, statesman, and public figure; co-founder and academician of the Ukrainian Academy of Sciences; and the first Minister of Finance in the Ukrainian government (General Secretary of Finance of the Ukrainian Central Rada, 1919), Mykhailo Tuhon-Baranovsky (1865—1919).

Following the presentations and discussions, which addressed a broad range of issues in economic theory, history, and policy in the context of Ukraine's national security imperatives, the participants formulated a consolidated position recognizing Tuhon-Baranovsky's unique contribution to economic science. His legacy includes the development of original theories and innovative methodological approaches that laid the conceptual groundwork for addressing key economic problems and served as the foundation for major strands of economic thought, such as theories of economic cycles and crises, value cooperation, and the social theory of distribution.

The article explores Tuhon-Baranovsky's contribution to advancing the ideas of social solidarism and economic cooperation as a new type of economic organization; the integration of socio-psychological factors into economic analysis; and the identification of the role of capital and innovation in the development of market economy. It highlights the relevance of his conceptual approaches and research methodology for analyzing contemporary macroeconomic transformations, economic crises, and designing counter-cyclical policies.

A separate section of materials is devoted to examining the continuity of Tuhon-Baranovsky's scientific ideas in the context of open science, viewed as a driver of innovation-led development. The potential of his approaches for shaping strategies of socio-economic development and strengthening economic security as an element of Ukraine's economic sovereignty is also emphasized.

Keywords: *Mykhailo Tuhon-Baranovsky; economic science; history of Ukrainian economic thought; theory of economic cycles; crises; economic cycle; forecasting; cooperation; economic security; open science; macroeconomic transformations.*

Received on May 2, 2025

Signed for printing on May 8, 2025